

FILOSOFIE I.

Charakteristika současnosti

- pocit bezdomoví
- doba oslabeného života
- doba postmoderní = informační společnost (opakem industriální společnosti)

Zdroje evropské kultury a civilizace

- antika
- křesťanství (judáismus)
- barbarské kmeny, pohani – Germáni, Slované

Renesance = znovuzrození

- návrat k antice
- více renesancí (Karolinská, Ottonská ...)

ŘECKO

Řekové: Dórové – Sparta
Iónové – Athény
Aiólové

Helénes = Řekové

Grácie – malý kmen, pojmenování podle něho omylem

Makedoňané – hovořili řečí podobnou dórštině, také žili v polis

Kritéria být Řekem

- prohlásit se za Řeka (3 kmeny se samy prohlásily Heléňany)
- účastnit se olympijských her
- žít v **polis** (městský stát – kulturně civilizační jednotka) = mít hradby, vysoký životní standart, ctít zákony (koželužství za hradbami města), v Makedonii přeroste v megalopolis

Alexandr Makedonský: „Všichni jsme Řekové.“

Řecká společnost = ***SPOLEČNOST DIALOGU, KULTURA DIALOGU***

Řečtina

- zpěvný jazyk, zvukomalebná
- pravidelná slovesa mají více tvarů = složitější než čeština
- umí se vyjadřovat s větší přesností
- jazyk nám přenáší zkušenost generací
- v základech řeckého zázraku stál jazyk

Athény (neměly srovnání)

- složení obyvatelstva: 1/3 svobodní lidé
1/3 otroci
1/3 metoikové

- **metoikové:** druhá skupina svobodných, nemá ale plná občanská práva, přistěhovali se do Athén za účelem získání práce, nesmí vlastnit půdu, nemůžou zastavovat významné úřady, nesmí si vzít Athéňana, platí zvláštní daň (Aristoteles, Hippodámos z Míletu ...)
- **otroci:** být otrokem v Athénách je lepší, než žít mimo Athény, získávání za válek
- státní otroci: pronajímáni za peníze do řemeslné dílny, pracují v těžkých životních podmínkách, žijí krátce, utíkají i ke Spartanům
- práce otroků: uklízejí město, kati, soudní exekutoři, policie, administrativa – správci archivů, vojenské jednotky – veslaři
- domácí otroci: vlastní je rodina, odpovídá za ně

Sparta

- státní otroci: muži a ženy ve vojenských posádkách, ženy velmi věrné, cvičí se v boji, musí hájit rodinu
- postavení ženy: odpovídala za domácnost, postavení podle úspěšnosti synů, starší ženy a muži v úctě (rozdíl oproti Athénám)
- muž se měl zapsat do dějin společnosti, aby mu byla vysochána socha
- symbol krásy – soška hermafroditos
- vojenská nadřazenost Sparty, neustále se připravovali na boj, zpívali a tančili

DUALISMUS

- Řekové nikdy nevytvořili impérium
- polis je regionální útvar, válčily mezi sebou, spojuje je ale kultura

KULTURA

- neintrospektivní a nepsychologická
- identifikuje se s kolektivem a státem
- tělesnost – zobrazuje zdraví
- člověk – chápán podle zásluh o stát, cení se podle nadindividuálního přínosu

FILOSOFIE II.

Demokracie

- v Řecku trvala velmi krátce, Periklés sice dodržoval demokracii, ale rozhodoval sám
- athénská demokracie – lidé si sami vládli, Periklés přijal zákon, že účastníci jednání dostanou peníze (takže už se jednání nezúčastňovali pouze bohatí občané), což způsobilo změnu poměru hlasů
- demokracie = vláda středně bohatých a chudých, sponzorováno bohatými
- v řeckých státech vysoká úroveň fyzické nejistoty a majetku (dnes sem bohatý, ale zítra můžu být otrokem)

KULTURA

- společnost dialogu – umělecká díla psána formou dialogu
- přestože byli Řekové ovládáni touhou po kráse, umělci byli na úrovni řemeslníků

Mýty a mystérie

- Řekové byli racionální, ale odvrácenou stranou byla mystéria
- 2 tendence – vášnivá a radostná
- mystéria: náboženské slavnosti, první dny oslavy bohů, nakonec se to zvrhlo na orgie
- homérské náboženství má blízko k mýtu
- neznáme autora, vykládá se v něm vztah člověka a světa metaforou
- v Řecku neexistoval konflikt mezi mýtem, náboženstvím a vědou = 3 způsoby osvojování světa, existují paralelně

Náboženství – homérské = umělecké

- jednotlivec v průběhu mýtu mění své vlastnosti
- ukazuje, jak se mění svět a jednotlivec v něm
- nemá dogma = není inkvizice, je tolerantní, kultivuje

Věda

- postavena na racionalitě zformované na konci 16. st.
- cílem ovládat svět, svět je pro ni zdroj surovin a energií
- teorie, systematické poznatky, logika, nauka o pravidlech myšlení
- řecká věda spekulativní, nezná význam experimentu, hromadí poznatky, ale chybí návaznost na praxi
- hlavní princip deduktivní logika
- Řekové založili astronomii – druhé náboženství, v období helénismu se astronomie setká s astrologií

FILOSOFIE = láska k moudrosti

- disciplína se svými pravidly
- znamená převrat ve způsobu myšlení, nejvyšším kritériem racionalita
- vznik v době krize městského státu, měla zastavit úpadek Řecka
- důvěra v rozum, pokus o ovládnutí světa prostřednictvím myšlenky
- vznik v Milétu, kde se setkávala různá náboženství

přírodní filosofové

- Thales, Anaximénes, Anaximandros
- Co je podstatou světa?
- hledají určitou pralátku = arche

Herakleitos z Efesu

- svět pochopíme, když budeme znát podstatu dění
- svět je víc než pouhé skladiště
- podstatou je to, co svět řídí, probíhá neustálý boj protikladů

3 POJETÍ FILOSOFIE

1. SOKRATOVO – filosofie starost o duši

Filosofie – dialogy od duše k duši

dialog, v němž jde o všechno

modlitba k duši člověka

- Sokrates se domníval, že filosofie je něco nesdělitelného, podstatou filosofie je obrozování duše člověka
- „Poznej sám sebe.“ (poznej, jak jsi nepatrný před osudem a bohy, probud' se k tomu, abys poznával tento svět)
- Athéňané měli mravnost, ale ne morálku, se Sokratem vzniká etika, vytvořil teorii morálky
- odkládá otázky o přírodě

2. PLATONOVO

- Platon píše dialogy, nepíše učebnici
- dialogy jsou uměleckým dílem, různým způsobem interpretováno

3. ARISTOTELOVO

- systematik, filosofie více vědeckou
- zakládá ideu a ideál vědecké filosofie
- zakladatel logiky

FILOSOFIE III.

SOKRATES

- obrátil řeckou filosofii od přírody k člověku
- položil otázku „smysl života“
- konec neosobního vědění
- první hermeneutik = umí klást otázky tak ,abychom došli k něčemu novému, antidogmatizační

ZDROJE O SOKRATOVĚ, protože on sám nic nenapsal

Xenofon: jeho žák, voják, nerozumí filosofii
Vzpomínky na Sokrata

Aristofanes: geniální satirik, jejich společným cílem bylo zabránit rozkladu Athén
Hra o Sokratovi – pokládal Sokrata za největšího sofistu, celé Athény rozkládají sofisté, hra propadne

Platón: Sokrata idealizuje

- vyhrával ve sportu, psal básně, nastala u něj změna po setkání se Sokratem
- když Sokrata idealizuje, tak u něj musí být jádro, které lze idealizovat
- ví, že píše pro dějiny
- kolem Sokrata se vyskytuje athénská zlatá mládež, obviněn, že ji kazí => odsouzen k smrti vypitím číše bolehlavu
- Sokrates neumírá jako hrdina, ale jako vzor mučednické smrti, umírá se ctí
- na přírodu se dívá jako na kulisu, zajímá ho individuum
- první intelektuál řecký i evropský (pravzor evr. intelektuála)
- chodil po symposiích

- chtěl zachránit Athény tím, že v Řecích probouzel vědomí, že vždy existuje etika
- obrození Athén, morálky, vztahu k rodině, bohům založeno na kritickém rozumu
- (podobnost Sokrata s Ježíšem – jejich smrt je logickým vyústěním)
- vede od něj přímá cesta k Platónovi
- člověk svými rozhodnutími vytváří sebe sama, člověk se svým životem sebeutváří, musíme pečovat o duši a kultivovat svůj život

Sokratova cesta dějinami

- přihlásilo se k němu křesťanství jako k předobrazu spasitele
- Sokrates bojoval proti pedanterii a neživé rutinní vědě, ožívá při oživení moderní vědy, propaguje autonomii rozumu a hledání nadindividuálních jistot
- osvícenství v něm vidělo mučedníka za prosazení vědy
- volá po odvaze žít a nejen přežívat

Hegel

- Sokrates přišel s evangeliem svobody proti tradičním hodnotám
- byl hlasatelem neomezené autonomie rozumu

Nietzsche

- největší útok na Sokrata
- Sokrates je sama nízkost, vulgarita, ničitel instinktu, propadl rozumářství, káže proti rozumu
- Sokrates je jméno nemoci Athén

Kierkegaard

- obnovuje úctu k Sokratovi, odmítá Heglovo pojetí Sokrata, objevuje v něm něco jiného
- Sokrates je první myslitel, kdo pochopil podstatu pravdy

PLATÓN

- aristokrat, zcestovalý
- myslitel, umělec, organizátor školství – založil Akademii
- napsal 34 dialogů, 13 dopisů – 3 zaručeně pravé
- největší filosof všech dob
- „platónské přecenění rozumu“ – přehodil výhybku k metafyzice
- vytvořil určitá slova – extáze = vyjít ze sebe, identifikovat se s idolem/ideou

Akademie: trvala 900 let

elitní, placené zkoušky
dopoledne probíhaly těžší předměty

(Aristotelovo Lyceum – neplacené, sport, vědecký výzkum)

OTÁZKA STÁTU

Degenerace společenských systémů: aristokracie

plutokracie – vláda bohatých

demokracie = lůzokracie, nenávidí demokracii

- příčinou je boj bohatých a chudých
- má-li být vytvořen dokonalý stát, musí být tento boj odstraněn

dílo: **Ústava** – ruší manželství (= nestabilní útvar), postaví ženu na postavení muže, budou spolu pouze po tu dobu, co se milují

Zákony – usiluje o ideály uspořádání života jednotlivcem, každá racionalita dováděná do svého ideálu vytváří iracionalitu

Platónova koncepce státu: idea spravedlnosti (stát a jeho instituce jsou realizátorem myšlenky spravedlnosti)

- první myšlenka cenzury, protože si myslí, že umění může změnit člověka
- otázka omezení byrokracie
- inklinuje k vytvoření ideálního státu
- losování, kdo bude s kým žít

Platón versus Aristoteles

Platón: spekulativní myslitel

Aristoteles: chtěl, aby bohatí neměli příliš mnoho a chudí příliš málo = chápe, že vždy budou bohatí a chudí

vychází z empirie

ARISTOTELES ze Stageiry

- „geniální“ Ióňan
  - pochází z rodiny lékařů, otec lékařem dědečka a otce Alexandra Makedonského, metoik, do Athén přišel v 17 letech
  - 343-340 byl učitelem Alexandra Makedonského
  - on sám byl středně bohatý, měl 50 otroků
  - srozumitelný řečník, byl ale i arogantní
  - jeho celoživotní vášní byla touha poznávat
  - nechtěl zachovat polis (rozpor se Sokratem), smysl života vidí ve vědě
  - založil Lyceum
  - přirovnání: Aristoteles je Alexandr Makedonský řecké filosofie
Co Alexandr Makedonský dokázal na válečných polích, to Aristoteles učinil ve smyslu vědy
  - tvůrce **logiky**, systematického myšlení – řecká filosofie se mohla vydat za hranice
  - předběhl lidstvo, překonal ho až Descartes
  - systematizoval poznatky ve fauně a floře – celý středověk neobjevil nic nového
  - myslitel spekulativní
  - logik, přírodovědec, filosof, nikdo jako on nepřispěl tolik k vzdělanosti lidstva
  - provedl první klasifikaci věd
  - chtěl, aby se mu dostalo v Athénách poct, ale po smrti Alexandra Makedonského mu byly odepřeny
  - sochy zasvěcoval athénským bohům, i když tvrdil: „Věřit v bohy, znamená věřit v samé mýty.“
  - měl kruté úsudky, byl otrokář, „Chudí nikdy nezmizí z povrchu zemského.“
  - byl odpůrcem demokracie, považoval ji za přijatelnou pouze tehdy, když lidé nebudou pracovat a budou se pouze sebevzdělávat
  - zkritizoval demokracii tak, že se o ní začne diskutovat až na konci 18. a začátku 19. st.
- 3 koncepty: J. Locke – demokracie = republika, kde je rovnost
J. St. Mill – norma chování
J. J. Rousseau – lidová demokracie, lid představuje obecnou víru

- opustil Athény, protože se rozbila deska, na kterou sepsal jména všech olympijských vítězů, rok na to v nedožitých 60 letech zemřel

spisy: 150 spisů, zachována 1/5

1. spisy sepsané žáky
  2. Aristotelovy poznámky k přednáškám
- styl chladný, neosobní, strohý, jde přímo k věci

O přátelství: klasifikoval přátelství podle délky, motivace ...

Filosofie: definice pojmů, zvědečtil filosofii

Kategorie: nejobecnější pojmy

O vyjadřování

První analytiky: o úsudcích

Druhé analytiky: co má být a není vědeckým důkazem

Aristoteles versus Platón

- Aristoteles byl Platónův největší žák, ale i kritik, svou kritiku realizoval uvnitř platónské akademie

Přejímání Aristotelova díla (recepce)

- helenizován
- stal se také klíčovou postavou křesťanské teologie

lidovláda = demokracie (rovnost před zákonem)

vláda lůzy = vláda tisíce malých tyranů

aristokracie = vláda těch nejlepších

oligarchie = vláda mafie, nesledují vznešené cíle

monarchie = vláda jednoho, vládce může zdegenerovat na tyrana

Aristoteles směřuje k **polyteia** = lid spravuje obec ku prospěchu všech

Charakteristika přátelství podle Aristotela

- interpersonální vztah
- není pouhé kamarádství
- individuální výběr založen na vzájemné sympatii
- různě podmiňován (motiv emocionální náklonnosti, motiv druhého já, prvek erotiky, ale ne sexu)
- „Přátelství je rovnost. I nerovný vztah se tím narovná.“

FILOSOFIE IV.

HELENISMUS

- období mezi klasickými Athénami a nástupem Říma
- Alexandr po podmanění svobodných řeckých měst se chtěl pomstít Peršanům, tak uspořádal tažení a obsadil tehdy známý svět, tažení to bylo vojensky geniální, nikdy u něj ve vojsku nevznikl odpor

- chtěl vytvořit velké impérium, pojátkem by měla být kultura, vyhlásil ekumenu, nechal se prohlásit za boha
- Alexandr dobyl největší množství zlata a stříbra v dějinách, neuložil ho, ale nechal z něj udělat mince, které platily všude, měly definovanou hodnotu danou množstvím vloženého drahého kovu, což usnadnilo obchodování (předchůdce eura)
- zabezpečil dcery perského krále, neničil svatyně, ale obnovoval je
- neměl sexuální excesy ☺
- rozmach stavitelství, ale ne rozmach architektury
- vznik megalopolí, z Athén se stala vesnice, největší je Alexandrie, Řím je až do Octaviana Augusta velkým městem, ale bez urbanismu
- řeckým městům dominovaly prostory pro bohy
- helenistická města měla kanalizaci, první akvadukty, majáky, divadla, přístavy

helenistické umění: od Sofokla, génia tragédie, k frašce

lidé už nemají čas na myšlenkově náročná díla, vznik frašky
diverzifikace umění (rozšíření žánrů)

už nevychovalo, chtělo bavit

vznik portrétního umění

cesta naturalizace

rozpohybování soch (Laokón a synové – znalo se pouze z popisů,

objeveno až za renesance, zajímavé, přítomná krutost)

sport: zaveden pěstní zápas

předehra římského cirku (když někdo zabil soupeře, nic se mu nestalo, dodržoval-li pravidla, dostal i výhru)

rozvoj turismu po celém středomoří

FILOSOFIE V.

DOBA HELENISTICKÁ 330 – 30 př. Kr.

- expanze způsobu řeckého života (polis) do orientálních zemí
- helenismus = řecká + orientální kultura, Řecko podlelo Orientu, doba postklasická
- svět zurbanizovaný a zmilitarizovaný
- vznik megalopolí, největší Alexandrie
- svět kosmopolitní (etnika z východu, v Alexandrii určitým etnikům vyčleněny ulice)
- města vybavena dlážděnými chodníky a kanalizací
- libují si disproporcích, velké množství žánrů, turismus

FILOSOFIE DOBY HELENISTICKÉ

- mění své úkoly, cíle, obsah
- filosofové mění své sociální postavení
- odložení gnoseologie, příklon k eklektismu
- nechce se angažovat v tomto světě, stává se terapií duše, jak má člověk přežít v tomto světě, „žij skrytě“
- dialog nenáročný, který pobaví a poučí

vznik vědeckých center: Alexandrijská knihovna – překlad pasáží ze Starého a Nového zákona, kritické vydání Homéra

Muzeon – předchůdce univerzit

(rozpor: popularizace poznatků a vznik vzdělanostních institucí)

STOIKOVÉ (stoa = sloupořadí)

- zavedli duševní cvičení, chtěli omezit stavy euforie a deprese = stav duševního klidu
- zakladatel Zenon z Kítia
- jsou vyrovnáni se světem
- úspěšně exportováno do Říma
- základem řecké stoi bylo nevstupovat do politiky, Římané to porušili (císařská stoa – Marcus Aurelius, ...)
- kosmopolitní
- stoik poznal, že svět je scéna ovládaná osudem a rozum nás má usmířit s tímto světem (= fatalisté)

zásady: 1. zásada ataraxie = neotřesitelného klidu

2. zásada apateia = klidného trpění

3. fatalistická koncepce světa = vše je předurčeno osudem, pouze se může usilovat o změnu maličností v sobě

NERO

- vychován stoikem Senekou
- obdivoval poražené Řeky, což se Římana neslušelo

EPIKÚROS

- tvrdil, že nezná Démokritovo učení o atomech (něco je už nedělitelné – atomos, základní částice)
- z doby helenistické se vrací do klasických Athén, modifikuje učení Démokrita, dojde k nové etice
- svět je ovládán zákonitostmi
- ontologie = nauka o složení světa z atomů
- nadřazenost vnitřního světa nad vnějším, kdykoliv můžeme odejít do svého vnitřního světa
- „karpe diem“ = využij dne tak, aby jsi neporušil zásady rozumu
- usiloval o to, aby bolesti bylo co nejmíň a bylo více slasti

druhy potřeb

přirozené + nevyhnutelné = jídlo ...

přirozené + vyhnutelné

nepřirozené + vyhnutelné = touha po slávě ...

- rozum je krotitel slastí
- „Nelze žít šťastně, aniž bychom žili rozumně.“
- vyrovnání se člověka se sebou samým
- chce být především pozorovatelem

PLOTINOS

- zprostředkoval poznání celé antické filosofie
- filosofie je pro něj náboženstvím, filosofii teologizuje
- Eneadi: velká báseň

Charakteristika helenistické epochy

- expanze řecké kultury, orientalizace Řecka
- vrchol ve smyslu kulturně-civilizačního vývoje
- doby intelektuálních repríz
- vznik pantomimy: sexuální zábava předváděná davu
- vznik astrologie: setkání schopnosti předpovědi a asijské představy, že to má vliv na člověka

takže příjemné učení ☺

omlouvám se za případné hrubky nebo špatně napsaná slova a další nesrovnalosti v textu ☺